

Prav vsaka okoliščina, ki pelje soudeležene, tako ali drugače povezane in morda z njo celo prizadete ljudi, je dobrodošla v duhu razvoja civilizacijskih odnosov in seveda prihodnjih okoliščin sožitja. Seveda se s konfliktom do spontanega in človeško razvojnega venomer sooča politika. Hkrati se večkrat zdi, da skupaj z njo tudi graditeljstvo. Kdaj je slednje mogoče poimenovati arhitektura, je morda zelo zgodovinska dilema raznoterih strokovnjakov.

Dejstvo je, da si oblast vedno znova želi svoj trajni pečat. Podobno ustvarjalci – arhitekti iščejo podporo investorjev in polja za izpostavljanje lastnih izražanj. Želja osebne veličine se številnim manifestira skozi razpoložljivo dimenzijo prihodnjega betona. Ob teh politično in avtorsko ambicioznih okoliščinah nastajanja pečatov je večinoma pogled zamaknjen izven razumevanja dejanskega in ljudem res za prihodnost potrebnega. Vizije se kar naenkrat prepletejo z odnosi, denarjem, betonom, Polje civiliziranih razmislekov naenkrat postane smetnjak zgodovine.

Desetletja, celo stoletja nazaj je politika aplaudirala arhitektom, ki so s svojimi deli prekrivali vedute preteklosti ali religij. Tako pri nas in enako še marsikje. Arhitektura se je izpostavila kot zgodovinsko-politična kulisa, ki pa žal velikokrat presega svoj čas. Seveda je primerov dovolj. Nekoč je mesto Koper zgradilo v zgodovinskem jedru stolpnici – le zato, da oni tam čez ne bi videli cerkve. Včasih se je tudi zgodilo, da je bilo bolj enostavno katero od cerkva podreti.

Vas Dutovlje sredi Krasa je podobno kot mesto Koper doživela izgradnjo nesorazmernega stanovanjskega objekta v svojem središču. Ta naj bi najverjetneje zakrival cerkev in seveda ljudi, ki so zahajali vanjo. Žal je stanovanjski blok naenkrat prevladal okolico in postal svojevrstna prostorska dominantna - spaka. Komaj še javno dopustna mera nekdanjega razuma je predenj vsaj zasadila cedro, ki je z leti postala ključna komponenta osrednjega prostora. Vse do letnice 2020, kjer se začne naša zgodba. Vredna ogleda zdaj !

Skrajno razpotegnjena urbana morfologija Dutovelj seveda ni niti malo podobna Štanjelu, tudi ne Gočam in tudi ne gorenjskemu Studorju ali dol Šentrupertu. Žal so v učbenikih Dutovljam podobna okolja izostala in zato morda nebodigatreba prostor za prihodnje veličastno šarlatansko osebno poosebljenje. To seveda v nekdanjih veljavnih skromnih pretežno ruralnih okoliščinah ni nobena težava, saj običajno privede do zelo dobro pretehtanih drobnih potez, ki vsaka zase venomer nadgrajujejo in plemenitijo okolje.

Nasprotje in z njim konflikt nastane v trenutku, ko majhno okolje ne živi več lastnega življenja s svojim skromnim spontanim razvojem, temveč prevlada gospodarski vpliv in finančna moč od drugod. Posledica je lahko le konflikt, odsotnost razuma in trajna poškodba temeljev identitete lokacije. Razkroj temeljne substance !

Konkretno je poseg v Dutovljah, ki ima navidezno ambicijo nastanka vaškega trga, morda simpatična poteza, a le na risalni deski. Dejansko ne dosega razvidne povezave z okoljem in še manj razume funkcionalnost konkretnega ruralnega prostora. Nove funkcionalnosti okolju ne prinaša, hkrati pa problematizira rabo in videz prostora nasploh. Ta, še posebno na Krasu, značilno temelji na skromnih zelo pretehtanih posegih, ki optimalno zadoščajo kvalitetnemu življenju. Monumentalne ambicije pa kraška vas z velikim zadovoljstvom in veseljem prepušča velikim mestom in še večjim politikam. Zdi se torej, da se je v Dutovljah zdaj zgodil

zgodovinski prevrat. Razumevanje tega je vsekakor problematično pa tudi vsestransko strokovno težavno.

Še bolj kot odsotnost razumevanj se v sedanji zgodbi Dutovelj izkaže problematična nemoč; nemoč civiliziranih krajanov, nemoč zdravega razuma, nemoč strok in celo popolna nemoč Zavoda za varstvo kulturne dediščine RS. Prihodnost se zdi nemočna !!!

Jurij Dobrila, predsednik Društva Oblikovalcev Slovenije in član strokovnega sveta Zavoda za varstvo kulturne dediščine Republike Slovenije

P.S.: Da se zares razumemo – osebno zagovarjam možnost gradnje v prav vsakem naravnem ali urbano zgodovinskem okolju! Seveda pa sploh in nikakor ne vsake gradnje !!! Zdi pa se, da je celo arhitektura, že nekaj časa nazaj, postala preteklost.